

La situació actual de la ràdio a Catalunya

MONTSERRAT BONET

En els darrers anys s'està observant un fenomen que afecta tots els mitjans i indústries de la comunicació en general. Cada cop resulta més difícil analitzar-los, perfilar les seves transformacions de forma aïllada. Qualsevol investigació actual d'un mitjà de comunicació és immersa en una interrelació de diferents variables, molt dinàmiques i canviants: econòmiques, polítiques, tecnològiques, socials i culturals, el marc geogràfic de les quals és cada dia més ampli. Per tant, parlar de la ràdio a Catalunya és parlar de la ràdio a Espanya i de la ràdio a l'Europa Occidental. És evident que cada país, regió o mitjà té les seves peculiaritats, però l'anàlisi, igual que succeeix amb els objectius mediàtico/comunicatius, és més i més globalitzadora a mesura que ens apropem al final del mil·leni. Les principals tendències observades en la ràdio europea en general, en uns països abans que en altres o amb diferents graus de rapidesa i consolidació, són: la concentració (emissores integrades a una mateixa cadena), la inclusió de la ràdio en grans grups de la comunicació (formats per altres mitjans de comunicació i/o altres indústries culturals) i la paulatina transnacionalització d'aquests grups, segons el mitjà i la normativa legal al respecte, ja sigui mitjançant aliances amb altres mitjans o grups estrangers, ja sigui per l'entrada de capital

149

forani en el seu accionariat. La ràdio ja no pot pensar només en ella mateixa. Ha de tenir en compte els altres mitjans o indústries culturals del grup i preocupar-se tant pel mercat interior com per l'exterior. Aquests i altres canvis econòmics han vingut propiciats per la neoregulació dels anys 80 que provocà el canvi del rol jugat per l'actor-Estat i l'entrada, amb força, de l'actor-capital privat.

Aquestes transformacions, les noves tendències emergents i la particular situació de la ràdio catalana i espanyola en general van situar aquest mitjà, a les darreries dels vuitanta, en una cruïlla a partir de la qual era necessari un autèntic replantejament que li permetés sortir-ne triomfant. En els últims anys de la dècada dels vuitanta moltes veus d'analistes, especialistes i protagonistes del sector es van alçar avisant dels reptes més importants que havia d'afrontar el sector radiofònic. Bàsicament, aquests obstacles eren: superar la tecnologia obsoleta (dels sistemes d'administració i gestió, de la producció i difusió), renovar les estructures empresarials i de gestió (especialment si formava part d'un grup més ampli, amb objectius més globals i volia mantenir i millorar la inversió publicitària), millorar i diversificar l'oferta programàtica (respondre a les exigències derivades de la segmentació del públic) i emmarcar-se en una política comunicativa clara (delimitació de funcions tant al sector públic com al privat i en funció de l'àmbit territorial a cobrir). Veiem com s'han anat superant aquests obstacles.

El panomara radiofònic català

La normativa legal aplicada en els darrers cinc anys ha estat determinant per acabar de configurar el panorama radiofònic català (i espanyol). El 18 de desembre de 1987 es va aprovar la

LOT “Ley de Ordenación de las Telecomunicaciones” segons la qual es reserva a l'Estat l'explotació directa dels serveis de ràdio en ona curta i llarga. Els d'ona mitjana poden ser explotats en concurrència per gestió directa de l'Estat o per gestió indirecta mitjançant concessions. Els serveis en FM poden ser també explotats en concurrència, directament per les administracions o ens públics o indirectament mitjançant concessió per les corporacions locals o indirectament per concessió a persones físiques o jurídiques.

A més a més d'adaptar-se a la LOT, la ràdio espanyola s'havia d'ajustar al Pla de Ginebra de 1984, motiu pel qual es va aprovar el “Plan Técnico Nacional de Radiodifusión Sonora en Ondas Métricas”, el febrer de 1989, es va convocar concurs el 4 d'abril i s'atorgaren les llicències el 31 de juliol. En aquest pla es presentaven quatre modalitats de radiodifusió: la que depèn de l'Estat, la que està gestionada pels ens públics corresponents a les Comunitats Autònomes, la radiodifusió municipal i la radiodifusió de gestió indirecta o privada. A Catalunya li corresponien 28 llicències que la Generalitat no va concedir fins el setembre de 1991, dos anys més tard d'haver estat adjudicades pel govern central. Els principals beneficiats van ser la COPE, Antena-3 de Ràdio, Ràdio 13, l'església, particulars i persones vinculades ja a aquest món (Justo Molinero, Miquel Calzada “Mikimoto” i Luis del Olmo). El 13 de març d'aquell mateix 1991, el Senat va aprovar la Llei d'Organització i Control de les emissores municipals, dotze anys després que comencés a emetre la primera d'Espanya a Arenys de Mar. Era el reconeixement legal fet ja per la LOT. Les dues lleis van aixecar molta polèmica, com passa sempre amb les concessions de ràdio o televisió, la primera per entendre que afavoria excessivament el sector públic i la segona

perquè reconeixia dues fonts de finançament per a les ràdios: la subvenció i la publicitat. Cal tenir present que una distribució de freqüències és més que una pura qüestió tècnica, és la representació del poder de difusió i cobertura de les audiències i la publicitat. A més a més, el repartiment de freqüències implica la freqüència en si mateixa i la potència, determinant també de la cobertura que es podrà abastar.

Amb aquest marc legal de referència, que pretenia regular els diferents àmbits de cobertura radiofònica, va continuar a Catalunya un procés que ja s'estava observant, de feia temps, arreu: la concentració. La situació actual de la radiodifusió a Catalunya pot resumir-se així:

1. Radiodifusió pública d'àmbit nacional

Ràdio Nacional d'Espanya. Resultant ja de la fusió entre les seves emissores i les de Ràdio Cadena el 1989. Diversificada en sis cadenes temàtiques: Ràdio 1 (convencional), Ràdio 2 (música especialitzada), Ràdio 3 (música pels joves), Ràdio Exterior, Ràdio 4 i Ràdio 5. A partir del pla de restructuració de RNE el 1991, van desaparèixer, foren reconvertides en reemissors o venudes a ajuntaments totes les emissores de Ràdio 4 (igual que succeí amb algunes emissores de la xarxa de Ràdio 5). Se salvaren només Ràdio 4 de Barcelona i Sevilla, convertides en ràdios oficials de les Olimpíades, i l'Expo, respectivament.

2. Radiodifusió pública d'àmbit autonòmic

La **Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV)** compta amb quatre ofertes programàtiques, que cobreixen la quasi totalitat del territori català.

- Catalunya Ràdio, amb una programació convencional.
- Ràdio Associació de Catalunya (RAC 105). Format musical per a gent jove.
- Catalunya Música. Música clàssica.
- Catalunya Informació. Nascuda el setembre de 1991, és un format del tipus “all news” i utilitza les freqüències llogades a “Radio Ambiente Musical” a Girona, Reus i Barcelona (3 de les 28 llicències de 1991). De moment, és la que disposa de menys cobertura.

3. Radiodifusió pública d'àmbit local

174 emissores municipals a Catalunya, pionera d'aquesta variant de radiodifusió. Emissores agrupades al voltant de **l'EMUC (Emissores Municipals de Catalunya)** que realitza funcions de coordinació i produeix programes d'emissió conjunta. En principi, les emissores municipals són concebudes com el mitjà per practicar una ràdio genuïnament local, que no és el cas de les grans cadenes, que disposen de moltes emissores locals però concebudes com una extensió de la xarxa.

4. Radiodifusió privada d'àmbit nacional

Es tracta d'emissores pertanyents a grans cadenes de radiodifusió que, en alguns casos, formen part de grans grups de comunicació, integrats per altres mitjans de comunicació i indústries culturals, la finalitat bàsica de les quals és aconseguir el major nombre possible d'emissores (per compra, associació o afiliació) que els garanteixin cobertura, audiència i, en definitiva, publicitat.

a) Grup SER i Grup Antena-3 Ràdio. Anomenat ja, de vegades, grup P+G (PRISA+Godó). El primer compta amb tres

ofertes programàtiques: Cadena SER (convencional), Cadena 40 Principales (música per a joves) i Cadena “Dial” (format de música espanyola, nascuda a finals de 1989, a partir de l'ex-cadena “Corazón”).

Per la seva banda, Antena-3 té una programació convencional. La SER no aconseguí cap llicència a Catalunya l'any 1991, però Antena-3 sí: dues directament i una tercera cedida pel seu soci de grup “Talleres de Imprenta” (editora de “La Vanguardia”). De totes maneres, les dues freqüències aconseguides a Amposta (per “Avante Radio” i Teresa Valldepérez) són actualment Ràdio 40 Ebre (cadena “40 Principales”) i Ràdio Ebre (SER convencional).

L'acord programàtic a què van arribar l'antiga cadena “Minuto” (de la SER) i “Radio 80 Serie Oro” (d'Antena-3) donà com a resultat, el gener de 1993, la cadena “M-80 Serie Oro”. Altres emissores “Minuto” es convertiren en “Dial” o s'aprofitaren per repetir la programació convencional en FM (cas de Ràdio Barcelona 2, ex-Ràdio Tràfic).

b) **Cadena COPE.** Una de les cadenes que més ha augmentat la seva presència a Catalunya. Disposa de la Cadena COPE convencional, de la “Cadena Cien” (música juvenil), l'abril de 1990 comprà la Cadena-13 (primera cadena privada d'àmbit autonòmic que emetia íntegrament en català), que actualment s'anomena Cadena Nova i emet, també en català, el format musical Els Populars de la Nova. El setembre del 1991, la COPE adquirí el 49% d'accions de Ràdio Miramar a Barcelona (ex-Cadena Ibèrica del grup Fontán). Ràdio 13 havia obtingut ja tres freqüències en el repartiment de 1991 i la COPE, dues.

c) **Onda Cero Ràdio.** Formada a partir de la compra de la “Cadena Rato” per part de l'ONCE, a finals de 1990. Té dues ofertes programàtiques: Onda Cero convencional i Onda Cero

Música (de cobertura molt més reduïda). L'emissora d'Onda Cero Ràdio a Lleida és una de les 28 concessions, obtinguda per "La Mañana-Diari de Lleida".

D'altra banda, l'emissora aconseguida per Luis del Olmo a Barcelona forma part també d'aquesta cadena i s'anomena Onda Rambla.

5. Emissores independents i cadenes privades d'àmbit autonòmic

Desapareguda la Cadena-13, la jove successora com a cadena privada (no pertanyent a una cadena nacional) de ràdio d'àmbit autonòmic emetent exclusivament en català és Flash-FM, formada a partir de l'associació de sis emissores (cinc de les quals havien obtingut una de les 28 llicències de 1991): Flash Sabadell-Terrassa, Barcelona-Sant Feliu de Llobregat, Manresa-Eix del Llobregat (Flash Ciutat), Lleida-Solsona, Tarragona-Montblanc i Vall d'Aran. El projecte fou impulsat per un dels beneficiats, "Mikimoto", junt amb Carles Cuní.

Algunes de les emissores independents catalanes són RM Ràdio (Mataró), adquirida per Justo Molinero a finals de 1988, Ràdio "Tele-Taxi i Olé" (que obtingué llicència el 1991), Ràdio Club 25 (Terrassa i Lleida), Ràdio "Salud" (Barcelona), RKOR (Granollers, Sant Celoni i Vic), Ràdio "Bahía" (Roses), Ràdio Costa Brava (Palamós), Ràdio Marina (Blanes), Ràdio Olot, Ràdio Sant Feliu de Guíxols, etc.

Ràdio "Tiempo" de Barcelona emet part de la programació de Cadena Ibèrica convencional i part del format musical Top 40 (Cadena Top Ibèrica), creat per aquesta juntament amb el grup francès "Europe 1".

En resum, de 28 freqüències concedides a 23 diferents persones físiques o jurídiques, actualment, 21 formen part d'alguna xarxa pública o privada, d'àmbit nacional, autonòmic

o local. Les grans cadenes pugnen, dèiem ja, per aconseguir emissores, en diferents règims possibles de relació, per tal de garantir el màxim possible de cobertura, més encara si tenim en compte que ja no disposen d'una única oferta programàtica.

Actualment, la radiodifusió pública (nacional, autonòmica i local) disposa a Catalunya de 247 freqüències: 240 en FM, 7 en OM. Si no comptem les municipals (174), que ara són en crisi econòmica com ho són els ajuntaments dels qui depenen, tenim un total de 73 freqüències pel sector públic.

El sector privat té 54 freqüències (13 en OM) integrades en xarxes (d'àmbits diferents) i més de 15 independents. Municipals a banda, la relació públic/privat queda força equilibrada, quant a nombre.

Veiem, doncs, que es van complint les tendències generals observades arreu: les emissores es concentren, algunes formen part de grans cadenes que, alhora, són dins de grans grups de la comunicació (Grups PRISA, Godó, ONCE) i diversifiquen les seves ofertes programàtiques. Tot plegat obliga a un replantejament empresarial i a la pèrdua d'una certa autonomia organitzativa, per tal d'ajustar-se a les necessitats globals del grup. És una opció lícita, des del punt de vista empresarial, però que comporta certs riscos des de l'òptica del pluralisme (entès com a diversitat, no pas com a multiplicitat).

La ràdio és l'únic mitjà en el qual encara no ha penetrat el capital estranger. De moment, el capital forani no ha entrat a la ràdio, sinó que és des d'aquí que ha començat a estendre's més enllà de les nostres fronteres. Per exemple, la SER és l'accionista majoritària d'una cadena d'emissores en FM a França, M-40, junt amb RTL "Radio Televisión de Luxemburgo" i un grup d'empresaris francesos. Un altre exemple és la fórmula musical Top 40, que a Barcelona s'emet a través de Ràdio "Tiempo",

nascuda després de l'acord signat entre Cadena Ibèrica i "Europe 1 Communication", del grup francès "Hachette".

Quant a la innovació tecnològica, les noves emissores neixen ja amb l'equip tècnic digitalitzat (cas de Flash FM, que el comprà a EEUU), Onda Cero inicià la digitalització dels seus equips emissors a meitat de 1992, mentre la COPE digitalitzava la producció de programes de la seva cadena musical "Cadena Cien".

Però l'autèntica pionera fou la Cadena SER, que inicià l'emissió via satèl·lit a finals de 1988 i la digitalització, l'abril de 1992. En general, la informàtica s'ha anat també introduint a les redaccions i als departaments de gestió i administració.

La ràdio, aquí, ha estat igualment pionera en la normalització lingüística. Actualment, el català emprat en el total de la programació és present en el sector públic a les emissores de la CCRTV, Ràdio 4 i les municipals. En el sector privat és a la cadena Flash-FM, Els Populars de la Nova (ex-Cadena 13) i algunes independents. El català ha demostrat que pot adequar-se a diferents formats de programació, com també ho va demostrar en un dels grans esdeveniments del segle: les Olimpíades de 1992.

Un dels debats sempre obert, tant a la ràdio catalana com a l'espanyola, igual que es planteja amb la televisió, és la necessària clarificació del paper que ha de jugar cada sector: el públic i el privat. Teòricament, el primer ha d'exercir d'autèntic servei públic, sense el control ni mediació de cap poder polític ni econòmic (gestió d'empresa privada, domini de les lleis del mercat, lluita per l'audiència i la publicitat).

La ràdio a Catalunya té la seva història, els seus protagonistes, el seu dinamisme i la seva lluita. Però la ràdio a Catalunya avui, mantenint és clar les seves peculiaritats, és una ràdio immersa en una realitat comunicativa globalitzadora, que no escapa a les tendències que s'estenen molt més enllà de les nostres fronteres.